

Roger Buch: Kommunerne står mellem to kriser, men statsministeren peger på en løsning

Kommunerne vil i de kommende årtier pendulere mellem to kriser: mangel på penge og mangel på ansatte. Der findes ikke reelle udveje for kommunalpolitikerne, kun ubehagelige valg og omprioriteringer. Statsministerens nytårstale peger på en løsning af det ene problem. Men lykkes kommunalpolitikere ikke med opgaven, kan vi bevæge os mod velfærdssamfundets sammenbrud, skriver Roger Buch.

De nye kommunalpolitikere møder ind til en virkelighed, hvor de stigende børne- og ældretal sker samtidig med massiv mangel på arbejdskraft, skriver Roger Buch. Foto: Signe Goldmann/Ritzau Scanpix

[Roger Buch](#)
[Centerleder, Danmarks Medie- og Journalisthøjskole](#)

Dette indlæg er alene udtryk for skribentens egen holdning. Alle indlæg hos Altinget skal overholde de presseetiske regler.

Årsskifter bruges hvert år til status og tilbageblik på det forgangne år og fremblik på det kommende år.

Hvert fjerde år er et særligt årsskifte for kommunerne, fordi nye kommunalbestyrelser begynder deres arbejde ovenpå efterårets kommunalvalg. Spørgsmålet er nu, hvad de nye kommunalbestyrelser kan forvente sig?

2021 var lige som 2020 et så usædvanligt år på grund af corona-pandemien, at de ikke giver præcise bud på udfordringer og grundproblemer. Blikket skal løftes langt længere tilbage – og frem – for at se de opgaver og udfordringer de nye kommunalbestyrelser står overfor.

Hvis der eksempelvis kigges 15 år tilbage, får man et godt bud på de næste 15 år i kommunerne og den offentlige sektor generelt.

Ubalancen begyndte i 2007

I 2007 stod Danmark ved afslutningen af en historisk højkonjunktur. Medierne var fyldte med historier om mangel på pædagoger, folkeskolelærere og sygeplejesker – og mangel på folk i mange andre fag. De bagvedliggende årsager til manglen på arbejdskraft var højkonjunktoren kombineret med demografi.

Kommunalpolitikere møder altså ind til en virkelighed, hvor de stigende børne- og ældretal sker samtidig med massiv mangel på arbejdskraft. Den situation er grundlæggende uløselig.

I 2007 stod Danmark nemlig også ved begyndelsen til en demografisk transformation med en massiv vækst i antallet af ældre. I en lang periode fra 1990-2003 havde antallet af ældre på 67 år+ balanceret omkring 700.000. Men fra 2003 steg antallet lynhurtigt.

I 2009 blev 750.000 nået. I 2013 var antallet 850.000 mens 950.000 blev passeret i 2017. I 2021 er der omkring 1.050.000 ældre. Stigningen på 20.000 flere ældre årligt er ikke blevet fulgt af tilsvarende stigninger i antallet af unge. Denne grundlæggende ubalance begyndte i 2007 for første gang at skabe mangel på arbejdskraft.

Væksten i antallet af ældre var selvfølgelig ingen overraskelse for kommunalpolitikere, da de mange ældre var født 60-70 år før. Kommunalpolitikere havde allerede i 1990'erne forberedt sig på den kommende udvikling med politikken om "længst muligt i eget hjem". De ældre skulle ikke på plejehjem eller ældreboliger, men så vidt muligt blive i eget hjem, med hjælp fra kommunen, da denne løsning er langt billigere.

Fra midten af 00'erne skete et nyt skifte, da de ældre nu også i stigende omfang skulle klare sig selv. Antallet af ældre som fik hjemmehjælp begyndte at falde på trods af det stigende antal ældre. Fra 2008 til 2018 faldt antallet af ældre, som fik hjemmehjælp fra 150.000 til 119.000, samtidig med at antallet af ældre steg med 250.000. "Længst muligt i eget hjem" var blevet suppleret med "...og klar dig selv".

Fremblik mod 2037

I 2024 nås 1.100.000 ældre og stigningen fortsætter med omkring 20.000 årligt indtil midten af 2030'erne, hvor stigningsstakten mindskes så vi kun langsomt når et maksimum på 1.440.000 millioner ældre i 2047. I løbet af 45 år fordobles antallet af ældre altså, sammenlignet med det stabile niveau på 700.000 fra 1990'erne.

Men der bliver ikke kun flere ældre i den kommende valgperiode. Allerede fra 2018 begyndte også børnetallet at stige, så der i 2021 var cirka 10.000 flere nul til femårige børn. Den udvikling forstærkes og fortsætter helt indtil 2035, hvor der ifølge prognoserne er 65.000 flere nul til femårige end i 2021. Disse mange nye børnehavebørn kommer lidt senere til folkeskolen og svarer til 3.000 flere skoleklasser i løbet af cirka 20 år.

Flere ældre, flere daginstitutionsbørn og flere skolebørn er altså tre voksende opgaver for kommunalpolitikere. Dog ikke i samme omfang i alle kommuner. Nogle kommuner får særligt mange børn: vækstcentrene ligger omkring hovedstaden og i det østjyske bybånd fra Aalborg til Kolding. Andre kommuner får særligt mange ældre: Det gælder lavvækstområderne i Nord-, Vest- og Sønderjylland, Fyn uden for Odense og Nord- og Vestsjælland samt Lolland-Falster.

Flere børn og ældre, men mangel på arbejdskraft

Stillet overfor de tre – og mange andre – voksende opgaver rammes kommunerne af den anden side af demografien: De mange ældre som forlader arbejdsmarkedet afløses ikke automatisk af ny ung arbejdskraft. Den grundlæggende ubalance bliver først tydelig når økonomien går godt, for når der er krise, er der arbejdskraft nok.

Før corona-pandemien var der arbejdskraftmangel, og den er igen tydelig i mange brancher efter at økonomien er kommet i gang oven på de store nedlukninger i 2020 og foråret 2021. I de seneste arbejdsmarkedstal til og med august 2021 er arbejdskraftmanglen i den offentlige sektor helt på niveau med manglen på ansatte i byggeriet og hotel- og restaurationsbranchen. Tusindvis af stillinger står ubesatte i kommunerne, og vil blive ved med at stå tomme i de kommende år.

Kommunalpolitikere møder altså ind til en virkelighed, hvor de stigende børne- og ældrepopulationer sker samtidig med massiv mangel på arbejdskraft. Den situation er grundlæggende uløselig. Demografien vil fortsætte i de udlagte spor: De ældre er født. Kvinderne i den fødedygtige alder ligeså. Der kan heller ikke hurtigt fremtrylles flere pædagoger, SOSU'er eller sygeplejersker.

Kortsigtet "løsning" er en økonomisk krise

Det er i udgangspunktet slet ikke kommunerne, der styrer uddannelsessystemet, som også en vigtig del af rekrutteringsproblematikken – den styres af staten og de unges valg af uddannelse. Det er i virkeligheden fejlslagen uddannelsespolitik fra skiftende regeringer, som har skabt nogle af rekrutteringsproblemerne på arbejdsmarkedet.

Kommunerne kommer til at være i en permanent krise. Det vil skiftevis være en krise med mangel på arbejdskraft og derefter en krise med mangel på penge.

Men den demografiske ubalance er så fundamental, at selv med en perfekt uddannelsespolitik i de seneste 20 år, ville der være mangel på arbejdskraft mange steder.

Den eneste kortsigtede "løsning" på arbejdskraftmangel i kommunerne er en økonomisk krise, som vil skubbe 150.000-200.000 arbejdsløse ud på arbejdsmarkedet, sådan som det skete da finanskrisen ramte i 2008. I årene derefter var der ikke mangel på arbejdskraft i kommunerne eller andre brancher.

Dette skyldtes ikke blot øget udbud af arbejdskraft, men også at kommunerne holdt op med at rekruttere nye medarbejdere, fordi kommunekassen var tom. Og at kommunerne derfor reelt set gav ringere service til borgerne – mest åbenlyst i forhold til de ældre, men også til mange andre grupper, eksempelvis folkeskolen, hvor klassekvotienterne steg, eller handicapområdet, hvor der blev skruet ned for hjælpen og skete stramninger i visiteringskravene for at få hjælp.